

NAAM METHODIEK:

COÖPERATIEF TAALBELEID VOOR LEZEN

FASE VAN HET VERNIEUWINGSPROCES

F1 – BEELDVORMING	F2 – DOELGERICHT WERKPLAN	F3 – OPVOLGING EN MEETBAARHEID
X	X	X

AIP-MODEL (ANALYSE VAN EEN INNOVATIEPROCES)

VISIE	ACTIVITEIT	ORGANISATIE
X	X	X

DOELGROEP:

het volledige leerkrachtenteam.

DOELEN VAN DE WERKVORM:

- Professionaliseren in de focus die je voor taal gekozen hebt en inspiratie opdoen.
- Inzicht krijgen in het proces van taalbeleid en wat daar in elke fase voor nodig is.

TIJD: 2 à 3 uur.

MATERIAAL:

- Beschikbaar voor iedereen: een materialentafel met flappen, stiften e.d.
- Per groep:
 - één opdrachtkaart. Elke groep krijgt een andere opdrachtkaart.
 - vijf bronnenkaarten. Indien je groepen van zes maakt, kopieer je één bronnenkaart dubbel voor de zesde deelnemer.
 - rollen om op te spelden.

WERKWIJZE:

Heterogene groepjes van vijf

WAT ER VOORAF GEBEURT

1. De zorgcoördinator en directie delen het team in in groepjes van vijf. De samenstelling is zo heterogeen mogelijk. Eventueel worden er ook rollen aan de groepsleden toegekend: wie is de organisator, reporter, tijdsbewaker, materiaalmeester en bemiddelaar?
2. De bronnenkaarten en de opdrachtenkaart worden gekopieerd en per groep in een omslag gestoken.
3. Het lokaal is zo ingericht dat men gemakkelijk in groepjes van vijf aan de slag kan. Voorzie een materialentafel waar de materiaalmeester het benodigde kan komen halen en terugleggen. Plak op elke tafel ook de letter van de bronnenkaart die er in de expertgroep samenkamt. Visualiseer deze expertgroepen op bord zodat alle mensen met bronnenkaart C in fase 2 meteen naar de juiste tafel lopen.

WAT ER TIJDENS GEBEURT

1. Verwoord bij het begin van deze oefening het doel:
 - Je doet deze oefening enerzijds om je inhoudelijk te verdiepen in taal en anderzijds om samen mee beleid te maken. Omdat een taalbeleid staat of valt met de samenwerking in een team, kiezen we ook voor een coöperatieve werkvorm om er samen mee aan de slag te gaan.
 - Elke groep krijgt vijf verschillende bronnenkaarten en een opdracht. Je hebt elkaars informatie nodig om de opdracht tot een goed einde te brengen. Jullie input zal de basis vormen van het taalbeleid dat we uitwerken.
 - Wij geven geen input maar begeleiden het proces. Timing en benodigde materialen vind je terug op de opdrachtkaart.
 - Na afloop presenteren we ons werk aan de hele groep. Iedereen doet mee aan die presentatie.
2. De organisatoren van deze werkvormen begeleiden de groepen waar nodig.
3. Tijdens de presentatie nemen zij notitie en bevragen zowel het product dat gepresenteerd wordt (haalbaarheid?) als het proces (hoe ging het samenwerken hierrond?).

WAT ER ACHTERAF GEBEURT

1. Wat gepresenteerd werd, vormt de basis van het taalbeleid. Hou dit bij, hang het op in je bureau of in de leraarskamer.
2. Op een volgende PV toont de directie en/of het kernteam aan hoe deze oefening bijgedragen heeft tot het huidige taalbeleidsplan. Wees zeer helder met welke input wel en met welke input geen rekening werd gehouden. Verwoord waarom (niet).

GOED OM TE WETEN:

- Het is handig dat de begeleider het startuur van de activiteit op bord zet. Zo ijkten alle tijdsbewakers zich op hetzelfde startuur en gaat men op hetzelfde moment naar de expertgroepen en terug. Op die manier is ook iedereen op hetzelfde moment klaar om te presenteren.
- In totaal worden er vier ontwerpprincipes besproken op de bronnenkaarten. Deze zijn:
 - **Ontwerpprincipe 1: de TO-tale aanpak.** Je werkt aan organisatie, activiteit en visie wanneer je een vernieuwingsproces begeleidt.
 - **Ontwerpprincipe 2: het klasniveau heeft voorrang.** Acties doe je altijd eerst voor de hele klas. Individueel remediëren is steeds je laatste stap.
 - **Ontwerpprincipe 3: volhouden!** Als je weet dat elke vernieuwing 7 tot 12 weken nodig heeft om effecten te zien, kan je makkelijker volhouden. Nieuwe dingen vaak doen, maakt dat je er expert in wordt en dat je vruchten kan plukken.
 - **Ontwerpprincipe 4: de drie functies van de directie.** In elk vernieuwingsproces heeft de directie een cruciale functie. Ze geeft richting (Waar gaan we naartoe? Welke effecten willen we zien?), ze biedt ondersteuning die past bij de noden van het team en volgt op.

GO!

OPDRACHTKAART GROEP 1

ALGEMENE UITLEG

Start met het doornemen van je rol en speld je badge op zodat het voor iedereen duidelijk is welke rol jij in dit groepswerk zal vervullen. Iedereen licht zijn rol kort toe aan de andere groepsleden. De organisator licht tevens de opdracht toe. Je krijgt hiertoe **5 minuten** (Fase 0). Deze groepsopdracht verloopt in vijf fasen en behelst twee deelopdrachten: opdracht A en opdracht B. Je dient ze ook in deze volgorde te doorlopen.

SPELREGELS

1. Iedereen heeft een specifieke taak in de groep, maar is verantwoordelijk voor het hele proces en resultaat van de groep.
2. Als je raad wil van de begeleider, moet dit een beslissing van de hele groep zijn omtrent een vraag van de hele groep.
3. Elke groep is verantwoordelijk voor zijn eigen presentatie. De hele groep komt naar voor. Elk groepslid is daarbij beschikbaar en in staat om de vragen van het publiek en van de begeleider te beantwoorden.

OPDRACHT A

Verdiep je in de bronnenkaart die de organisator je toebedeelt. (FASE 1) Je bestudeert de theorie grondig en noteert moeilijkheden en bedenkingen. Zet een smiley bij de elementen waarin jij sterk bent (in **12 minuten**).

Daarna begeeft iedereen zich naar de expertgroep (FASE 2), waar je met collega's met dezelfde bronnenkaart in de diepte gaat kijken. Je wisselt ervaringen uit en geeft vanuit jullie bronnenkaart drie voorbeelden die op school sterk lopen én één element waar je grondiger naar wilt kijken. Iedereen noteert. Voor deze tweede fase krijg je **13 minuten** de tijd.

Ga terug naar je oorspronkelijke groep (FASE 3). Wissel expertise uit over de verschillende bronnenkaarten terwijl je de volgende vragen beantwoordt (je krijgt hiertoe **20 minuten**):

1. Deze drie krachten van ons team moeten we zeker koesteren!
2. Als we aan lezen werken, welke effecten willen we dan bij onszelf als leerkracht zien? Welke effecten willen we bij kinderen zien?
3. Deze acties rond lezen zou ik helemaal zien zitten.
4. Dit idee rond opvolging lijkt ons nodig in ons team.

OPDRACHT B: FLAP BEGINSITUATIE

In je oorspronkelijke groep ga je samen aan het werk om deze B-opdracht tot een goed einde te brengen (FASE 4). Jullie zijn de onderzoekers die een stevige beeldvorming maken van je team. Op een flap geef je helder weer waar leerkrachten en kinderen goed in zijn betreffende lezen. Je doet twee voorstellen om die sterktes samen te vieren en te expliciteren aan de kinderen, ouders en de wereld. Daarnaast geef je ook weer welke uitdagingen de leerkrachten en de kinderen ervaren voor lezen. In de presentatie presenteer je je flap en je advies om te vieren. Voor deze derde fase krijg je **25 minuten** de tijd. Je presentatie mag maximum **5 minuten** duren (FASE 5). Veel succes!

OPDRACHTKAART GROEP 2

ALGEMENE UITLEG

Start met het doornemen van je rol en speld je badge op zodat het voor iedereen duidelijk is welke rol jij in dit groepswork zal vervullen. Iedereen licht zijn rol kort toe aan de andere groepsleden. De organisator licht tevens de opdracht toe. Je krijgt hiertoe **5 minuten**. Deze groepsopdracht verloopt in vijf fasen en behelst twee deelopdrachten: opdracht A en opdracht B. Je dient ze ook in deze volgorde te doorlopen.

SPELREGELS

1. Iedereen heeft een specifieke taak in de groep, maar iedereen is verantwoordelijk voor het hele proces en resultaat van de groep.
2. Als je raad wil van de begeleider, moet dit een beslissing van de hele groep zijn omtrent een vraag van de hele groep.
3. Elke groep is verantwoordelijk voor zijn eigen presentatie. De hele groep komt naar voor. Elk groepslid is daarbij beschikbaar en in staat om de vragen van het publiek en van de begeleider te beantwoorden.

OPDRACHT A

Verdiep je in de bronnenkaart die de organisator je toebedeelt. (FASE 1) Je bestudeert de theorie grondig en noteert moeilijkheden en bedenkingen. Zet een smiley bij de elementen waarin jij sterk bent (in **12 minuten**).

Daarna begeeft iedereen zich naar de expertgroep (FASE 2), waar je met collega's met dezelfde bronnenkaart in de diepte gaat kijken. Je wisselt ervaringen uit en geeft vanuit jullie bronnenkaart drie voorbeelden die op school sterk lopen én één element waar je grondiger naar wilt kijken. Iedereen noteert. Voor deze tweede fase krijg je **13 minuten** de tijd.

Ga terug naar je oorspronkelijke groep (FASE 3). Wissel expertise uit over de verschillende bronnenkaarten terwijl je de volgende vragen beantwoordt (je krijgt hiertoe **20 minuten**):

1. Deze drie krachten van ons team moeten we zeker koesteren!
2. Als we aan lezen werken, welke effecten willen we dan bij onszelf als leerkracht zien? Welke effecten willen we bij kinderen zien?
3. Deze acties rond lezen zou ik helemaal zien zitten.
4. Dit idee rond opvolging lijkt ons nodig in ons team.

OPDRACHT B: VLAGGEN ONTWERPEN

In je oorspronkelijke groep ga je samen aan het werk om deze B-opdracht tot een goed einde te brengen (FASE 4). Jullie zijn de richtinggevers die doelen bepalen voor het team. Ontwerp en knip twee vlaggen die het uiteindelijke doel of effect van lezen bij kinderen verbeelden. Wat moet het kinderen opleveren? Bij elke vlag noteer je drie ideeën om daar te geraken: welke acties zijn daarvoor nodig? Waar moet dan overlegtijd voor zijn? Vanuit welke visie werk je ernaar toe? Je schrijft ook een teambeloning of feest uit voor het moment dat men dit vlagje bereikt. Hoe ga je dat samen vieren? In de presentatie toon je de vlaggen, de stappen die daartoe nodig lijken en het feest dat je erbij verzonnen hebt om te vieren dat je onderweg bent. Voor deze derde fase krijg je **25 minuten** de tijd. Je presentatie mag maximum **5 minuten** duren (FASE 5). **Veel succes!**

OPDRACHTKAART GROEP 3

ALGEMENE UITLEG

Start met het doornemen van je rol en speld je badge op zodat het voor iedereen duidelijk is welke rol jij in dit groepswork zal vervullen. Iedereen licht zijn rol kort toe aan de andere groepsleden. De organisator licht tevens de opdracht toe. Je krijgt hiertoe **5 minuten**. Deze groepsopdracht verloopt in vijf fasen en behelst twee deelopdrachten: opdracht A en opdracht B. Je dient ze ook in deze volgorde te doorlopen.

SPELREGELS

1. Iedereen heeft een specifieke taak in de groep, maar is verantwoordelijk voor het hele proces en resultaat van de groep.
2. Als je raad wil van de begeleider, moet dit een beslissing van de hele groep zijn omtrent een vraag van de hele groep.
3. Elke groep is verantwoordelijk voor zijn eigen presentatie. De hele groep komt naar voor. Elk groepslid is daarbij beschikbaar en in staat om de vragen van het publiek en van de begeleider te beantwoorden.

OPDRACHT A

Verdiep je in de bronnenkaart die de organisator je toebedeelt. (FASE 1) Je bestudeert de theorie grondig en noteert moeilijkheden en bedenkingen. Zet een smiley bij de elementen waarin jij sterk bent (in **12 minuten**).

Daarna begeeft iedereen zich naar de expertgroep (FASE 2), waar je met collega's met dezelfde bronnenkaart in de diepte gaat kijken. Je wisselt ervaringen uit en geeft vanuit jullie bronnenkaart drie voorbeelden die op school sterk lopen én één element waar je grondiger naar wilt kijken. Iedereen noteert. Voor deze tweede fase krijg je **13 minuten** de tijd.

Ga terug naar je oorspronkelijke groep (FASE 3). Wissel expertise uit over de verschillende bronnenkaarten terwijl je de volgende vragen beantwoordt (je krijgt hiertoe **20 minuten**):

1. Deze drie krachten van ons team moeten we zeker koesteren!
2. Als we aan lezen werken, welke effecten willen we dan bij onszelf als leerkracht zien? Welke effecten willen we bij kinderen zien?
3. Deze acties rond lezen zou ik helemaal zien zitten.
4. Dit idee rond opvolging lijkt ons nodig in ons team.

OPDRACHT B: EEN WERKPLAN MET APPLAUS

In je oorspronkelijke groep ga je samen aan het werk om deze B-opdracht tot een goed einde te brengen (FASE 4). Jullie bouwen een werkplan voor lezen. Je neemt een flap en noteert bovenaan het hoofddoel van je werkplan: wat moet het effect zijn van goed leesonderwijs? Je tekent drie wegen naar dat doel: één weg is de weg van organisatie. Je noteert daarbij welke overlegmomenten je daartoe voorziet, wie er moet zijn, welke agendapunten zeker aan bod moeten komen. Voor die overlegmomenten formuleer je tevens één verbod (geen gsm, geen praktische mededelingen, alleen inhoudelijk werken ...). Weg 2 verbeeldt minstens twee acties die je op klasniveau kan doen en twee acties die je klasoverschrijdend kan doen. Weg 3 toont de hoekstenen van jullie visie over lezen. In de presentatie toon je je werkplan en expliciteer je de drie verschillende wegen. Vooraf verwoordt de reporter jullie B-opdracht aan de groep. De reporter vraagt je publiek om te klappen na elke weg. De intensiteit geeft aan hoezeer het publiek het met je eens is (niet klappen = oneens; luid klappen = geweldig idee!). Voor deze derde fase krijg je **25 minuten** de tijd. Je presentatie mag maximum **5 minuten** duren (FASE 5). **Veel succes!**

OPDRACHTKAART GROEP 4

ALGEMENE UITLEG

Start met het doornemen van je rol en speld je badge op zodat het voor iedereen duidelijk is welke rol jij in dit groepswork zal vervullen. Iedereen licht zijn rol kort toe aan de andere groepsleden. De organisator licht tevens de opdracht toe. Je krijgt hiertoe **5 minuten**. Deze groepsopdracht verloopt in vijf fasen en behelst twee deelopdrachten: opdracht A en opdracht B. Je dient ze ook in deze volgorde te doorlopen.

SPELREGELS

1. Iedereen heeft een specifieke taak in de groep, maar is verantwoordelijk voor het hele proces en resultaat van de groep.
2. Als je raad wil van de begeleider, moet dit een beslissing van de hele groep zijn omtrent een vraag van de hele groep.
3. Elke groep is verantwoordelijk voor zijn eigen presentatie. De hele groep komt naar voor. Elk groepslid is daarbij beschikbaar en in staat om de vragen van het publiek en van de begeleider te beantwoorden.

OPDRACHT A

Verdiep je in de bronnenkaart die de organisator je toebedeelt. (FASE 1) Je bestudeert de theorie grondig en noteert moeilijkheden en bedenkingen. Zet een smiley bij de elementen waarin jij sterk bent (in **12 minuten**).

Daarna begeeft iedereen zich naar de expertgroep (FASE 2), waar je met collega's met dezelfde bronnenkaart in de diepte gaat kijken. Je wisselt ervaringen uit en geeft vanuit jullie bronnenkaart drie voorbeelden die op school sterk lopen én één element waar je grondiger naar wilt kijken. Iedereen noteert. Voor deze tweede fase krijg je **13 minuten** de tijd.

Ga terug naar je oorspronkelijke groep (FASE 3). Wissel expertise uit over de verschillende bronnenkaarten terwijl je de volgende vragen beantwoordt (je krijgt hiertoe **20 minuten**):

1. Deze drie krachten van ons team moeten we zeker koesteren!
2. Als we aan lezen werken, welke effecten willen we dan bij onszelf als leerkracht zien? Welke effecten willen we bij kinderen zien?
3. Deze acties rond lezen zou ik helemaal zien zitten.
4. Dit idee rond opvolging lijkt ons nodig in ons team.

OPDRACHT B: DE OLIJKE OPVOLGERS

In je oorspronkelijke groep ga je samen aan het werk om deze B-opdracht tot een goed einde te brengen (FASE 4). Jullie zijn de olijke opvolgers van het team. Jullie zoeken naar vijf manieren om je goed leesbeleid ook op te volgen, zodat je evoluties kan meten. Gebruik je A-opdracht als basis. Je houdt rekening met de drie fasen in opvolging: (1) Gebeurt het? (2) Gebeurt het vaak genoeg? (3) Gebeurt het goed genoeg? Je zorgt ervoor dat opvolging de verbondenheid en het competentiegevoel versterkt. In de presentatie speel je in een toneeltje de mogelijkheden tot opvolging die je bedacht. De reporter leidt de opdracht in en is verteller. Iemand toont de actie, een ander hoe die idealiter opgevolgd wordt. Voor deze derde fase krijg je **25 minuten** de tijd. Je presentatie mag maximum **5 minuten** duren (FASE 5). Veel succes!

OPDRACHTKAART GROEP 5

ALGEMENE UITLEG

Start met het doornemen van je rol en speld je badge op zodat het voor iedereen duidelijk is welke rol jij in dit groepswork zal vervullen. Iedereen licht zijn rol kort toe aan de andere groepsleden. De organisator licht tevens de opdracht toe. Je krijgt hiertoe **5 minuten**. Deze groepsopdracht verloopt in vijf fasen en behelst twee deelopdrachten: opdracht A en opdracht B. Je dient ze ook in deze volgorde te doorlopen.

SPELREGELS

1. Iedereen heeft een specifieke taak in de groep, maar is verantwoordelijk voor het hele proces en resultaat van de groep.
2. Als je raad wil van de begeleider, moet dit een beslissing van de hele groep zijn omtrent een vraag van de hele groep.
3. Elke groep is verantwoordelijk voor zijn eigen presentatie. De hele groep komt naar voor. Elk groepslid is daarbij beschikbaar en in staat om de vragen van het publiek en van de begeleider te beantwoorden.

OPDRACHT A

Verdiep je in de bronnenkaart die de organisator je toebedeelt. (FASE 1) Je bestudeert de theorie grondig en noteert moeilijkheden en bedenkingen. Zet een smiley bij de elementen waarin jij sterk bent (in **12 minuten**).

Daarna begeeft iedereen zich naar de expertgroep (FASE 2), waar je met collega's met dezelfde bronnenkaart in de diepte gaat kijken. Je wisselt ervaringen uit en geeft vanuit jullie bronnenkaart drie voorbeelden die op school sterk lopen én één element waar je grondiger naar wilt kijken. Iedereen noteert. Voor deze tweede fase krijg je **13 minuten** de tijd.

Ga terug naar je oorspronkelijke groep (FASE 3). Wissel expertise uit over de verschillende bronnenkaarten terwijl je de volgende vragen beantwoordt (je krijgt hiertoe **20 minuten**):

1. Deze drie krachten van ons team moeten we zeker koesteren!
2. Als we aan lezen werken, welke effecten willen we dan bij onszelf als leerkracht zien? Welke effecten willen we bij kinderen zien?
3. Deze acties rond lezen zou ik helemaal zien zitten.
4. Dit idee rond opvolging lijkt ons nodig in ons team.

OPDRACHT B: KRITISCHE KLAAS

In je oorspronkelijke groep ga je samen aan het werk om deze B-opdracht tot een goed einde te brengen (FASE 4). Jullie zijn de kritische, bezorgde collega's uit het team. Jullie voorspellen vijf moeilijkheden of weerstanden om dit leesbeleid tot een goed einde te brengen. Voor elke moeilijkheid geef je aan wat zowel de leerkracht zelf als de directie of zorgcoördinator kunnen betekenen om deze het hoofd te bieden. In de presentatie speel je een debat waarin iemand Kritische Klaas speelt die telkens een moeilijkheid aanreikt en verwoordt waarom het toch niet kan lukken. Iemand anders legt Kritisch Klaas dan jullie ondersteuning uit: Wat kan hij zelf ondernemen? Welke ondersteuning is er vanuit de directie of de zorg? Voordat je aan je debat begint, verwoordt de reporter jullie B-opdracht aan de groep. Voor deze derde fase krijg je **25 minuten** de tijd. Je presentatie mag maximum **5 minuten** duren (FASE 5). **Veel succes!**

BRON A: BEGINSITUATIE

HOE NEEM JE DE BEGINSITUATIE VAN JE KLAS ONDER DE LOEP?

Je merkt dat de leesresultaten op school niet zo goed zijn als verwacht. Hoe kan je dan grondig onderzoeken wat de oorzaken zijn? Je kan bijvoorbeeld naar de toetsen begrijpend lezen kijken, een foutenanalyse maken en cijfers uit het leerlingvolgsysteem of Cito-toetsen vergelijken met vorige jaren. Dat geeft je '**harde data**': kwantificeerbare gegevens. Die kan je op een overleg bespreken met je collega's en zorgcoördinator. Zo kan je samen **oorzaken** vinden: Nemen we er niet genoeg tijd voor? Is er meer herhaling nodig? Modelleer ik voldoende? Zijn de lessen uit de handleiding kwaliteitsvol genoeg? Daarnaast kan je ook '**zachte data**' verzamelen: reflecteren over je eigen handelen in de klas, je collega's vragen wat ze goed kunnen en wat kinderen goed kunnen. Je vraagt ook naar wat moeilijk loopt bij de kinderen. Die moeilijkheden delen en selecteren welke daarvan je prioritair aanpakt, vormen meteen de opstap naar je aanpak.

Post-it methode

- Met collega's: geef elke collega drie post-it's. Vraag hen te noteren waar zij en/of de kinderen sterk in zijn. Verzamel deze post-it's, cluster en bespreek ze. Zorg dat die kracht in het team gekoesterd kan worden en zichtbaar wordt voor anderen. Daarna deel je post-it's uit om twee moeilijkheden te noteren. Ook die verzamel en cluster je totdat je samen één prioriteit vindt waar je als team echt voor wilt gaan.

Reading is for awesome people!

ONTWERPPRINCIPE 1: DE TO-TALE AANPAK

De kwaliteit van lezen verhogen doe je op drie niveaus: je gaat in de klas gericht aan de slag met strategieën en je zet begrijpend lezen effectief in je weekrooster. Je doet voor, doet mee en laat kinderen nadoen. Dat is werken aan **activiteit**. De effecten die je op klasniveau bereikt, zijn afhankelijk van je **organisatie** en **visie** (zie AIP-model). Zo is het nodig dat je *structureel overleg* voorziet voor lezen. Je spreekt met collega's af wie wat doet opdat er een leerlijn kan groeien. Maar door dingen samen te doen, door in overleg te gaan, ontwikkel je samen ook een visie. Het is doordat je aan **activiteit én aan visie én aan organisatie** werkt, dat het **rendement** in de klas hoger zal liggen.

WAAR KAN JE DE MOSTERD HALEN?

Bij je collega's – Handboek taalbeleid basisonderwijs Kris Van den Branden – drie cirkels van de krachtige taalleeromgeving (CTO) – Lezergame – Kwartiermakers – artikels over vijfvingertest, vloeiend lezen, hardopdenkend lezen ...

GETUIGENIS:

Ik ben juf Emilie uit het vierde leerjaar. Ik merk dat kinderen op de toetsen van begrijpend lezen vaak onderpresteren, maar ik weet niet hoe het komt. Ik vind het ook lastig om goed te observeren of te meten of en welke strategieën ze gebruiken. Tot nu toe kijk ik alleen naar mijn eigen aanpakgedrag: Modelleer ik genoeg? Verwoord ik zelf hoe ik tot een antwoord in de tekst kom? Ik vermoed dat resultaten op kindniveau veel trager zichtbaar zijn. Hoe volg ik hun evolutie goed op?

BRON B: DOELEN

WAT IS GOED LEESONDERWIJS?

DRIE UITDAGINGEN VOOR HET KLEUTERONDERWIJS

Goed leesonderwijs start al in de kleuterklas. Daar wordt ingezet op begrijpend luisteren, dat in de lagere school begrijpend lezen zal beïnvloeden. De eerste uitdaging in het kleuteronderwijs is **mondelinge taal koppelen aan interactie**. Een tweede is **juiste initiatieven nemen ten aanzien van ontlukende geletterdheid**. Ten slotte is een **goede voorleesdidactiek cruciaal**. Hier moet naast interactief voorlezen ook aandacht zijn voor het hardop denkend voorlezen. Het is belangrijk om bij het begrijpend luisteren ook een hogere orde van denkvaardigheden te stimuleren. Hoewel bovenstaande drie uitdagingen typisch voor het kleuteronderwijs zijn, hebben ze zeker ook een plaats in het lager onderwijs. Zo kan je modelleren door hardop denkend voor te doen welke leesstrategieën jij inzet tijdens het lezen van een tekst om de inhoud ervan te begrijpen.

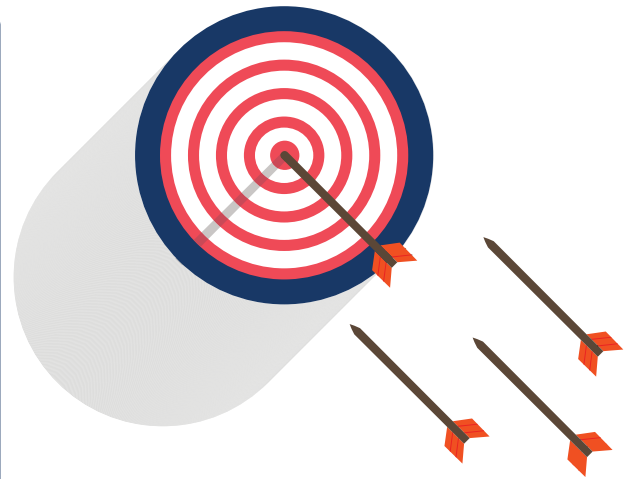
LEZEN ZONDER DENKEN?

In de lagere school maken we de overstap naar technisch lezen. Deze term brengt ons echter op het verkeerde spoor, want lezen zonder begrijpen wat we lezen, oftewel **lezen zonder denken, is geen lezen!** Om de leesmotivatie van jonge lezers niet te kelderen en leesbegrip te stimuleren, moet er dus zo snel mogelijk verduidelijkt worden dat lezen dient om er iets mee te doen: je zet je leesvaardigheid als middel in om een bepaald doel te bereiken. Een goede leerkracht zorgt ervoor dat leesplezier (leesmotivatie), technisch lezen en begrijpend lezen steeds hand in hand gaan!

LEESPLEZIER EN LEESMOTIVATIE

Hoe kunnen we leesplezier en leesmotivatie bevorderen? Een handig model is de **leescirkel** van Chambers (2002): **selecteren** – lezen – reageren, met ondersteuning van de leerkracht. **Selecteren**: een rijk, aantrekkelijk en toegankelijk boekenaanbod (bv. een boekenaanbod in de klas afgestemd op de interesses van je leerlingen, leerlingen voldoende tijd en ondersteuning geven in het kiezen van boeken (bv. door de vijfvingertest), een boek aantrekkelijk voorstellen door een stukje voor te lezen en te stoppen bij een cliffhanger). **Lezen**: tijd voor leerlingen om effectief te lezen en voorgelezen te worden (bv. dagelijks 20 minuten tijd om in stilte te lezen in een boek naar keuze (ook de leerkracht!)). **Reageren**: ruimte om te reageren op boeken (bv. een vast moment in het weekrooster waarop kinderen aangemoedigd worden om te praten over de boeken die ze gelezen hebben, slingerlezen, boekdaten, leesfiches invullen).

Activiteiten rond leesplezier moeten we kritisch bekijken. Ze moeten het doel, namelijk lezen, bevorderen. Vermijd dat kinderen na het lezen van een boek nog een tekening moeten maken, als het voor deze opdracht niet nodig is dat ze effectief lezen. Je geeft ze beter een leesbingo, waarin kinderen uitgedaagd worden om op verschillende plekken of op verschillende manieren te lezen.

**Doelgericht lezen =
werken met leesdoel
& oriëntatie vooraf**

ONTWERPPRINCIPE 2: DE KLAS HEEFT ALTIJD VOORRANG

Het klasniveau heeft altijd voorrang op individuele remediëring. Kinderen die ondersteuning nodig hebben, worden altijd eerst op zo'n manier geholpen dat alle kinderen er mee van profiteren. Hebben ze na gerichte differentiatie op klasniveau nog steeds extra hulp nodig, kan je overgaan naar individuele remediëring.

DE LEESCIRKEL VAN CHAMBERS (2002)

BRON C: WERKPLAN

MET BEGRIJPEND LEZEN AAN DE SLAG

Een goed werkplan is gebaseerd op drie pijlers: activiteit, organisatie en visie. Als je met begrijpend lezen aan de slag gaat, doe je dat in de klas met gerichte ondersteuning (activiteit), maar ook door voldoende overlegtijd te voorzien (organisatie) en samen met je collega's een visie of lijn uit te zetten voor lezen (visie).

- Voorbeeldacties bij 'activiteit': veel voorlezen (ook in de lagere school!), luister- en leesstrategieën op elkaar afstemmen, de leeslessen uit de handleiding functioneler maken, luisterstrategieën uit de derde kleuterklas op dezelfde manier hanteren in het eerste leerjaar, kinderen oriënteren voor het lezen, samen reflecteren na het lezen, vrije leesmomenten invoeren, technisch lezen verbinden met begrijpend lezen en leesplezier, inzetten op interactief, hardopdenkend en herhaald voorlezen (kleuters bijvoorbeeld vier keer hetzelfde verhaal aanbieden, telkens op een andere manier verteld (poppenkast, interactief voorlezen, kamishibai ...)).
- Voorbeeldacties bij 'organisatie': een werkgroep 'taal' samenstellen, systematisch tijd voorzien op de personeelsvergadering om samen aan leesonderwijs te werken, visualiseer dezelfde strategieën voor alle klassen, lezen in je weekrooster inplannen (**400 minuten** per week in het eerste leerjaar, in andere leerjaren minstens **180 minuten** per week).
- Voorbeeldacties bij 'visie': samen met je collega's de lessen uit de handleiding verfijnen tot ze écht leesbegrip stimuleren, spreken over wat je belangrijk vindt, voorleven dat lezen fijn is door zelf mee te lezen in jouw boek als de kinderen aan het lezen zijn.

ONTWERPPRINCIPE 3: VOLHOUDEN

Houd vol! Het duurt altijd 7 tot 12 weken tot er effecten op de leesontwikkeling van kinderen zichtbaar zijn. Zet daarom structureel herhaling in je weekrooster, voorzie veel leestijd, investeer in veel lezen en meerdere keren dezelfde tekst lezen, alsook in het aanbieden van een variatie aan teksttypes. Veel goede initiatieven worden vroegtijdig gestopt omdat leerwinst nog niet zichtbaar is: volhouden dus!

AANVANKELIJK EN TECHNISCH LEZEN

Leren lezen is geen evidentie en vraagt **veel tijd**. Houtveen, Smits en Brokamp (2012) gaan uit van **400 minuten** per week in het eerste leerjaar. In de andere leerjaren stellen ze minstens **180 minuten** per week voorop, waarvan effectief vijf keer **20 minuten** gelezen wordt. Risicolezers hebben meer tijd nodig. Hoewel het accent vaak op snel en vlot lezen ligt, is het belangrijker aandacht te geven aan het **vloeiend leren lezen**, dus lezen met expressie en begrip. Vloeiend lezen moet je aanleren. Herhaald lezen blijkt effectief om het vloeiend lezen te bevorderen. Doe dit liefst met een voor de leerlingen functioneel doel voor ogen (bv. toneel-/theaterlezen, gedichten en poëzie, Ketnet Dub ...).

DE LEESCIRKEL VAN CHAMBERS (2002)

Een model is de leescirkel van Chambers (2002):
Selecteren: een rijk, aantrekkelijk en toegankelijk boekenaanbod, zodat kinderen echt zelf kunnen kiezen wat ze lezen. **Lezen:** tijd om effectief te lezen en voorgelezen te worden. Je kan bijvoorbeeld dagelijks **20 minuten** tijd voorzien om in stilte te lezen in een boek naar keuze. De leerkracht doet mee! **Reageren:** ruimte om te reageren op boeken die leerlingen gelezen hebben of verhalen die voorgelezen zijn (bv. een vast moment in het weekrooster waarop kinderen aangemoedigd worden om te praten over de boeken die ze gelezen hebben, slingerlezen, boekdaten, leesfiches invullen ...).

ouders en lezen ...

- Adviseer ouders thuis veel te lezen: zelf lezen, voorlezen, met de kinderen meelezen ... Dat mag in de thuistaal of in het Nederlands. Veel (voor-)lezen is altijd winst!
- Nodig ouders uit om op school te komen lezen. Bied vormingen aan hierover.
- Ga met ouders naar de bib, train hen in kinderen ondersteunen goede boeken te kiezen.
- Vraag ouders welke boeken ze (voor)lezen en wat ze er leuk aan vinden, zet deze in je nieuwsbrief en inspireer andere ouders.

BRON D: OPVOLGEN

WAT WERKT IN OPVOLGEN?

Opvolgen is niet controleren of stress of druk verhogen. Het heeft niet als doel om de taakbelasting te verhogen of collega's met elkaar te vergelijken. Als het goed wordt gedaan, is opvolging verbindend, versterkt het de visie van het team, weet men beter van elkaar wat men doet, groeit het competentiegevoel van leerkrachten en wordt de kwaliteit van hun werk beter. Elke vernieuwing moet opgevolgd worden, maar niet meteen in kwaliteit.

- **Gebeurt het?** Ten eerste ga je als directie of zorgcoördinator na of men voor lezen aan het doen is wat afgesproken werd. Dat is de eerste stap: je gaat na of het gebeurt.
- **Gebeurt het vaak genoeg?** Drie weken later ga je na of het vaak genoeg gebeurt: je checkt of het vaak genoeg aan bod komt in meerdere vakken opdat leerkrachten er vaardig in worden en kinderen het kunnen verinnerlijken. Je gaat na of het in het weekrooster of de agenda staat.
- **Gebeurt het goed genoeg?** Nog drie weken later kan je lesbezoeken doen, hospiteren, een reflectieactiviteit organiseren om over de kwaliteit van de uitgevoerde acties te praten. Wat loopt goed? Wat kunnen we nog verfijnen? Onmiddellijk naar kwaliteit kijken, geeft leerkrachten onvoldoende de kans om zelf te oefenen, fouten te maken, leertijd te nemen en er hun eigen ding van te maken. Autonomieverlenend en betrokken leidinggeven betekent dus dat je niet meteen naar kwaliteit kijkt.

ONTWERPPRINCIPE 4: DE DRIE FUNCTIES VAN DE DIRECTIE

De directie heeft een belangrijke rol in een (taal)beleid. Ze geeft richting, liefst zo helder mogelijk (Daar willen we dat onze kinderen in juni staan). Ze legt ook druk: ze volgt op en kijkt toe dat alles gebeurt. Maar ze voorziet ook precies die ondersteuning (inhoudelijk, socio-emotioneel, praktisch ...) die leerkrachten nodig hebben. Alleen als die drie functies in evenwicht zijn, kunnen leerkrachten en leerlingen zich optimaal ontplooien.

To read without reflecting is like eating without digesting

WIST JE DAT ...

er nog een aantal specifieke ideeën zijn om krachtig aan **begrijpend lezen** te werken?

1. **Begrijpend lezen is niet per se 'vraagjes beantwoorden'** zoals 'Wie zegt ...?', 'Welk soort tekst is dit?', 'Waar of niet waar?', 'Geef een ander woord voor ...', enzovoort. Vaak is één interessante opdracht of één belangrijke vraag die naar boven wordt gehaald vóór het lezen van de tekst voldoende om kinderen gemotiveerd en intensief begrijpend te laten lezen. Wil je toch enkele vragen stellen, zorg dan dat ze voldoende stimuleren om écht te moeten begrijpen: ga vooral voor **interpretatie-, beoordelende en structurende** vragen, i.p.v. te veel beschrijvende vragen te stellen (antwoorden die kinderen letterlijk uit de tekst kunnen halen).
2. Een lezer die met begrip leest, stuurt zijn eigen leesproces met **sturingsstrategieën** voor, tijdens en na het lezen. Afhankelijk van het leesdoel, moeten lezers andere **leesstrategieën** (voorspellen, vragen stellen, visualiseren, verbinden, samenvatten, afleiden ...) inzetten. Leerlingen ervaren zo dat je niet alle teksten op dezelfde manier moet aanpakken. Ze hebben daarbij hulp en ondersteuning nodig van de leerkracht (= leescoach). Dit kan je ondersteunen door zélf model te staan voor hardop denken en voor strategisch lezen. Daarnaast help je kinderen om hardop te denken bij het strategisch lezen. Naast sturingsstrategieën en leesstrategieën, zijn er ook tijdens het controleren van het leesbegrip **herstelstrategieën** die kunnen worden ingezet: actiever lezen, langzamer lezen, hardop lezen, een stukje opnieuw lezen, een stukje verder lezen, naar illustraties kijken, hulp vragen ...
3. Strategieën zijn altijd slechts een middel om een functioneel doel te bereiken! Gebruik daarom niet enkel de leeslessen uit de handleiding, maar **oefen lezen ook in andere vakken**. Lessen WO en MUZO zijn daarvoor uiterst geschikt. Zorg verder nog voor voldoende **variatie in tekstsoorten**: instructies, brieven, geboortekaartjes, mopjes, uitnodigingen, recepten, zoektochten ...

BRON E: MEERTALIGHEID

HOE MEERTALIGHEID WAARDEREN IN LEZEN?

Er worden verschillende termen gebruikt als het om meertaligheid gaat. We zetten ze even op een rijtje (Van den Branden, 2014).

- **Moedertaalverwerving:** verwerven van de taal die het kind van bij de geboorte aangeleerd krijgt door de ouders. Het kan ook om twee talen gaan (bv. mama spreekt Nederlands, papa Arabisch).
- **Tweedetaalverwerving:** verwerven van een taal die niet de moedertaal is, maar wel dominant is in de omgeving van het kind (bv. Belgisch-Marokkaanse peuter die thuis Arabisch spreekt en op school, in de opvang, media ... Nederlands oppikt).
- **Vreemdetaalverwerving:** verwerven van een taal die niet moedertaal is, maar ook niet dominant in de omgeving van het kind (vb. Nederlandstalige kinderen die Frans leren op school).
- **Meertaligheid:** mensen die de competentie hebben om meer dan één taal te begrijpen en te gebruiken op verschillende niveaus.

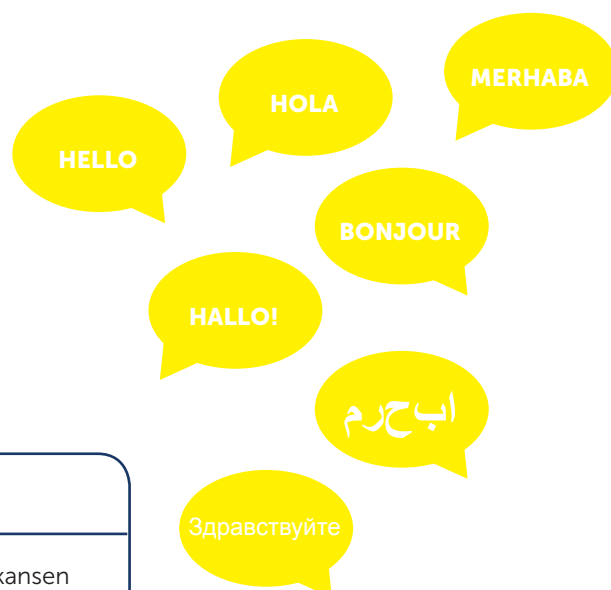
Tweedetaalverwervers houd je best het grootste deel van de tijd in hun heterogene klasgroep. Slechts 1 à 2 uur per dag kan je ze in aparte groepen laten oefenen en een taalbad voorzien. Houd dan de kring klein zodat individuele aandacht mogelijk is, beter groepjes van 2 tot 4 kinderen dan groepjes van 5 of meer. Bewaar de rijkdom van interactie en bouw bruggen met wat er in de grote groep gebeurt. Kies voor preteaching en voorsprongbenadering.

WIST JE DAT ...

je voor meertalige kinderen geen speciale didactiek nodig hebt? De drie cirkels van de krachtige taalleeromgeving (CTO) passen in elkaar en maken samen de taalleeromgeving sterker:

1. Positief, veilig en rijk leerklimaat
2. Betekenisvolle taken
3. Ondersteuning door interactie

Het is zeer zinvol de inhoud van de cirkels ook toe te passen op je leesonderwijs! Meer info kun je vinden in het Handboek taalbeleid basisonderwijs van Kris Van den Branden (2010). Op www.taalbeleid.org staat een volledig uitgewerkte kijkwijzer waarin heel wat concrete acties van de leerkracht binnen elk van die cirkels worden benoemd.

DON'T	DO!
Panikeren in de normale stille periode van tweedetaalverwervers	De luister- en veilige interactiekansen vergroten
Overhaast aanvankelijk lezen	Mondelinge taalvaardigheid laten voorafgaan aan schriftelijke
Kinderen verplichten alleen maar Nederlands te spreken	<p>Toelaten de eigen taal te spreken op de speelplaats of wanneer iets onduidelijk is in de klas, binnen gemaakte afspraken</p> <p>Kinderen erkennen en waarderen voor wie ze zijn en de meerwaarde van meertaligheid belichten</p> <p>Niet het gevoel geven dat het een gebrek is dat moet worden weggewerkt</p>